

EUROPOS SOCIALINĖ CHARTIJA (PATAISYTA)

Preambulė

Vyriausybės, šios Chartijos signatarės, būdamos Europos Tarybos narės, atsižvelgdamos į tai, jog Europos Tarybos tikslas yra siekti didesnės savo narių vienybės, kad būtų apsaugoti ir įgyvendinti idealai bei principai, kurie yra bendras jų paveldas, taip pat prisidėti prie ekonominės ir socialinės jų pažangos, ypač išlaikant ir toliau įgyvendinant žmogaus teises ir pagrindines laisves,

atsižvelgdamos į tai, kad 1950 metų lapkričio 4 dieną Romoje pasirašytoje Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje ir jos papildomuose protokoluose Europos Tarybos valstybės narės susitarė garantuoti savo gyventojams šiuose dokumentuose apibrėžtas pilietines bei politines teises ir laisves,

atsižvelgdamos į tai, kad 1961 metų spalio 18 dieną Turine pasirašyti pateiktoje Europos socialinėje chartijoje ir jos papildomuose protokoluose Europos Tarybos valstybės narės, siekdamos pagerinti savo gyventojų gyvenimo lygį ir pakelti socialinę gerovę, susitarė garantuoti savo gyventojams šiuose dokumentuose apibrėžtas socialines teises,

prisimindamos, kad 1990 metų lapkričio 5 dieną Romoje vykusioje Ministrų konferencijoje, skirtoje žmogaus teisėms, buvo pabrėžtas poreikis, viena vertus, išsaugoti nedalomą visų žmogaus teisių - pilietinių, politinių, ekonominių, socialinių, kultūrinių - pobūdį ir, antra vertus, suteikti Europos socialinei chartijai naują impulsą,

pasiryžusios, vykdydamos 1991 metų spalio 21-22 dienomis Turine vykusios Ministrų konferencijos nutarimus, atnaujinti ir pritaikyti šios Chartijos materialųjį turinį, kad būtų atsižvelgta pirmiausia į esminius socialinius pokyčius, įvykusius nuo tada, kai buvo priimtas jos tekstas,

pripažindamos teisių, kurias garantuoja Chartija su pataisomis ir 1988 metų Papildomasis protokolas, taip pat naujų teisių įtvirtinimo pataisytoje Chartijoje, kuri palapsniui turėtų pakeisti Europos socialinę chartiją, pranašumus,

s u s i t a r ė:

I DALIS

Šalys pripažįsta, kad jų visomis tinkamomis nacionalinėmis ir tarptautinėmis priemonėmis vykdytinos politikos tikslas yra sudaryti sąlygas, kuriomis būtų galima veiksmingai įgyvendinti šias teises ir principus:

1. Kiekvienas žmogus privalo turėti galimybę savo laisvai pasirinktu darbu užsidirbti pragyvenimą.
2. Visi darbuotojai turi teisę į tinkamas darbo sąlygas.
3. Visi darbuotojai turi teisę į saugias ir sveikas darbo sąlygas.
4. Visi darbuotojai turi teisę į teisingą atlyginimą, garantuojantį normalų jų pačių ir jų šeimų gyvenimo lygį.
5. Visi darbuotojai ir darbdaviai, siekdami apsaugoti savo ekonominius ir socialinius interesus, turi teisę laisvai jungtis į nacionalines ir tarptautines organizacijas.
6. Visi darbuotojai ir darbdaviai turi teisę į kolektyvines derybas.
7. Vaikai ir paaugliai turi teisę būti ypač ginami nuo jiems iškylančių fizinių ir moralinių pavojų.
8. Dirbančios moterys nėštumo metu turi teisę į specialią apsaugą.
9. Kiekvienas žmogus turi teisę gauti atitinkamas profesinio orientavimo paslaugas, padedančias jam pasirinkti profesiją, kuri atitiktų jo asmeninius sugebėjimus ir interesus.
10. Kiekvienas žmogus turi teisę į tinkamas profesinio rengimo sąlygas.
11. Kiekvienas žmogus turi teisę naudotis visomis priemonėmis, leidžiančiomis pasiekti aukščiausią, kokią tik galima, sveikatingumo lygį.
12. Visi darbuotojai ir jų išlaikytiniai turi teisę į socialinę apsaugą.
13. Kiekvienas asmuo, neturintis pakankamai išteklių, turi teisę į socialinę paramą ir medicinos pagalbą.
14. Kiekvienas žmogus turi teisę naudotis socialinės rūpybos tarnybų paslaugomis.
15. Neįgalieji turi teisę į savarankiškumą, socialinę integraciją ir dalyvavimą visuomenės gyvenime.
16. Šeima, kaip pagrindinė visuomenės ląstelė, siekiant užtikrinti jos visapusišką vystymąsi, turi teisę į atitinkamą socialinę, teisinę ir ekonominę apsaugą.
17. Vaikai ir paaugliai turi teisę į atitinkamą socialinę, teisinę ir ekonominę apsaugą.

18. Kiekvienos Šalies piliečiai kiekvienos kitos Šalies teritorijoje turi teisę dirbti bet kurią mokamą darbą tokiomis pat teisėmis, kaip ir pastarosios šalies piliečiai, atsižvelgiant į apribojimus, kurie taikomi dėl pagrįstų ekonominių ir socialinių priežasčių.

19. Darbuotojai migrantai, kurie yra vienos iš Šalių piliečiai, ir jų šeimos turi teisę į apsaugą ir paramą kiekvienos kitos Šalies teritorijoje.

20. Visi darbuotojai turi teisę į lygias galimybes ir vienodą padėtį darbo ir profesijos reikalais nediskriminuojant dėl lyties.

21. Darbuotojai turi teisę į informaciją ir konsultaciją įmonėje.

22. Darbuotojai turi teisę dalyvauti įmonėje nustatant ir gerinant darbo sąlygas bei darbo aplinką.

23. Pagyvenę žmonės turi teisę į socialinę apsaugą.

24. Visi darbuotojai turi teisę į apsaugą darbo sutarties nutraukimo atveju.

25. Visi darbuotojai turi teisę ginti savo reikalavimus jų darbdavio bankroto atveju.

26. Visi darbuotojai turi teisę į orumą darbe.

27. Visi pareigų šeimai turintys asmenys, kurie dirba arba nori įsidarbinti, turi teisę tai daryti nediskriminuojami ir, kiek tai įmanoma, jų darbas bei pareigos šeimai neturi vienas kitam prieštarauti.

28. Darbuotojų atstovai įmonėse turi teisę į apsaugą nuo priešiško veiksmų ir turėtų turėti atitinkamas sąlygas savo funkcijoms atlikti.

29. Visi darbuotojai turi teisę į informaciją ir konsultacijas grupinio atleidimo atvejais.

30. Kiekvienas žmogus turi teisę į apsaugą nuo skurdo ir socialinės atskirties.

31. Kiekvienas žmogus turi teisę į būstą.

II DALIS

Šalys įsipareigoja, kaip numatyta III dalyje, laikyti joms privalomais šiuose straipsniuose ir punktuose išdėstytus įsipareigojimus.

1 straipsnis. Teisė į darbą

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė į darbą, Šalys įsipareigoja:

1. Vienu iš pagrindinių savo tikslų ir pareigų laikyti kuo didesnio ir pastovesnio užimtumo siekimą ir išlaikymą, kad ateityje būtų pasiektas visiškas užimtumas.

2. Veiksmingai ginti darbuotojo teisę savo laisvai pasirinktu darbu užsidirbti pragyvenimą.

3. Sukurti tarnybas, teikiančias visiems darbuotojams nemokamas paslaugas įsidarbinimo reikalais, arba palaikyti jų veiklą.

4. Organizuoti arba skatinti atitinkamą profesinį orientavimą, rengimą ir perkvalifikavimą.

2 straipsnis. Teisė į tinkamas darbo sąlygas

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė į tinkamas darbo sąlygas, Šalys įsipareigoja:

1. Nustatyti priimtina darbo dienos ir darbo savaitės laiką ir palaipsniui trumpinti darbo savaitę tiek, kiek leidžia darbo našumo padidėjimas ir kiti su tuo susiję veiksniai.

2. Nustatyti oficialias mokamas švenčių dienas.

3. Nustatyti ne mažiau kaip keturių savaitių kasmetines mokamas atostogas.

4. Pašalinti riziką esant pavojingoms arba kenksmingoms sveikatai darbo sąlygoms, o ten, kur tokios rizikos neįmanoma pašalinti arba reikiamai sumažinti, sutrumpinti tokių sričių darbuotojų darbo dieną arba suteikti jiems papildomas mokamas atostogas.

5. Garantuoti kartą per savaitę poilsio laiką, kuris, jei įmanoma, turi sutapti su diena, kuri pagal tradiciją ar paprotį toje šalyje ar regione laikoma poilsio diena.

6. Garantuoti, kad kiek galima greičiau ir jokiū būdu ne vėliau kaip per du mėnesius nuo jų priėmimo į darbą dienos darbuotojai būtų raštu informuojami svarbiausiais sutarties arba darbo santykių klausimais.

7. Garantuoti, kad naktinį darbą dirbantys darbuotojai galėtų naudotis priemonėmis, numatytomis atsižvelgiant į šio darbo išskirtinumą.

3 straipsnis. Teisė į sveikas ir saugias darbo sąlygas

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė į sveikas ir saugias darbo sąlygas, konsultuodamosi su darbdavių ir darbuotojų organizacijomis, Šalys įsipareigoja:

1. Rengti, įgyvendinti ir nuolat tobulinti nuoseklią valstybės politiką darbo saugos, profesinės sveikatos ir darbo aplinkos srityje. Pagrindinis šios politikos tikslas yra gerinti darbo saugą, sveikatos sąlygas ir užkirsti

kelią nelaimingiems atsitikimams bei traumoms darbo metu, susijusioms su darbu arba tapusioms darbo padariniu, visų pirma šalinant su darbo aplinka susijusios rizikos priežastis.

2. Priimti norminius aktus dėl darbo saugos ir sveikatos sąlygų.
3. Imtis priemonių, kad būtų laikomasi tokių norminių aktų, organizuojant jų vykdymo kontrolę.
4. Skatinti visiems darbuotojams prieinamų profesinės sveikatos tarnybų, kurių svarbiausios funkcijos būtų prevencija ir konsultavimas, laipsnišką plėtojimą.

4 straipsnis. Teisė į teisingą atlyginimą

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė į teisingą atlyginimą už darbą, Šalys įsipareigoja:

1. Pripažinti darbuotojų teisę į tokį atlyginimą, kuris garantuotų jiems ir jų šeimoms normalų gyvenimo lygį.
2. Pripažinti darbuotojų teisę į padidintą darbo užmokestį už viršvalandžius, atsižvelgiant į išimtis kai kuriais ypatingais atvejais.
3. Pripažinti vyrų ir moterų teisę į vienodą atlyginimą už vienodos vertės darbą.
4. Pripažinti visų darbuotojų teisę į tinkamą išankstinio pranešimo apie atleidimą iš darbo laiką.
5. Leisti atskaitymus iš darbo užmokesčio tikrai laikantis tokių sąlygų ir tokio dydžio, kuriuos numato vidaus įstatymai ar kiti teisės aktai, arba nustato kolektyvinės sutartys ar arbitražo sprendimai.

Įgyvendinti šias teises siekiama įtvirtinant jas laisvai sudaromomis kolektyvinėmis sutartimis, įstatymo nustatyto darbo užmokesčio reguliavimo mechanizmu arba kitomis priemonėmis, atitinkančiomis vidaus sąlygas.

5 straipsnis. Teisė jungtis į organizacijas

Siekdamos užtikrinti arba skatinti darbuotojų ir darbdavių laisvę kurti vietines, nacionalines ar tarptautines organizacijas savo ekonominiams ar socialiniams interesams ginti ir stoti į šias organizacijas, Šalys įsipareigoja savo nacionalinės teisės normomis nevaržyti šios laisvės arba jų netaikyti taip, kad ją varžytų. Kokiu mastu šiame straipsnyje numatomos garantijos turi būti taikomos policijai, nustato vidaus įstatymai arba kiti teisės aktai. Principą, kuriuo vadovaujama taikant šias garantijas kariškiams, ir mastą, kuriuo jos yra taikomos šios kategorijos asmenims, taip pat nustato vidaus įstatymai ar kiti teisės aktai.

6 straipsnis. Teisė į kolektyvines derybas

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė į kolektyvines derybas, Šalys įsipareigoja:

1. Skatinti rengti bendras darbuotojų ir darbdavių konsultacijas.
2. Skatinti, kai yra būtina ir tikslinga, sukurti savanoriškų derybų tarp darbdavių arba darbdavių organizacijų ir darbuotojų organizacijų mechanizmą siekiant kolektyvinėmis sutartimis reguliuoti darbo santykius ir darbo sąlygas.
3. Skatinti sukurti ir panaudoti atitinkamą taikinimo ir savanoriško arbitražo mechanizmą darbo ginčams spręsti.

Ir pripažįsta:

4. Darbuotojų ir darbdavių teisę veikti kolektyviai kilus interesų konfliktams, taip pat teisę streikuoti, laikantis įsipareigojimų pagal anksčiau sudarytas kolektyvines sutartis.

7 straipsnis. Vaikų ir paauglių teisė į apsaugą

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta vaikų ir paauglių teisė į apsaugą, Šalys įsipareigoja:

1. Nustatyti, kad minimalus priėmimo į darbą amžius būtų 15 metų, išskyrus tuos atvejus, kai vaikai dirba lengvą darbą, nekenkiantį jų sveikatai, dorovei ar mokymuisi.
2. Nustatyti, kad minimalus priimamųjų į tam tikrus darbus, kurie yra laikomi pavojingais ir kenksmingais sveikatai, amžius būtų 18 metų.
3. Nustatyti, kad asmenys, kuriems tebegalioja privalomas mokymas, nebūtų įdarbinami tokiose srityse, kur jie neturėtų galimybės sėkmingai mokytis.
4. Nustatyti, kad asmenims iki 18 metų amžiaus darbo laikas būtų sutrumpintas atsižvelgiant į jų vystymosi ir ypač į jų profesinio pasirengimo poreikius.
5. Pripažinti jaunų darbuotojų ir mokinių teisę į teisingą darbo užmokestį ar kitas atitinkamas išmokas.
6. Nustatyti, kad laikas, kurį paaugliai darbdavio sutikimu per įprastinę darbo dieną sugaišta profesiniam pasirengimui, būtų laikomas darbo dienos dalimi.
7. Nustatyti, kad dirbantys asmenys iki 18 metų amžiaus turėtų teisę į ne mažiau kaip 4 savaitinių kasmetines mokamas atostogas.

8. Nustatyti, kad asmenys iki 18 metų amžiaus nebūtų skiriami dirbti naktinio darbo, išskyrus tam tikrus darbus, kuriuos nustato vidaus įstatymai ar kiti teisės aktai.

9. Nustatyti, kad asmenys iki 18 metų amžiaus, dirbantys darbus, kuriuos nustato vidaus įstatymai ar kiti teisės aktai, reguliariai tikrintųsi sveikata.

10. Užtikrinti ypatingą apsaugą nuo vaikams ir paaugliams išskylančių fizinių ir moralinių pavojų, o ypač nuo tų, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai yra susiję su jų darbu.

8 straipsnis. Dirbančių moterų teisė į motinystės apsaugą

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta dirbančių moterų teisė į motinystės apsaugą, Šalys įsipareigoja:

1. Suteikti moterims prieš gimdymą ir po jo mokamas, ne trumpesnes kaip 14 savaičių bendros trukmės atostogas, arba pakankamas socialinio draudimo išmokas arba išmokas iš valstybės fondų tokioms atostogoms.

2. Laikyti neteisėtu dalyku tai, kad darbdavys iš anksto įspėja moterį dėl atleidimo laikotarpiu nuo tada, kai ji savo darbdaviui praneša, jog yra nėščia, iki motinystės atostogų pabaigos, arba įspėja ją apie atleidimą tokiu metu, kai to įspėjimo laikas baigiasi tokių atostogų metu.

3. Užtikrinti, kad savo kūdikius žindančioms motinoms darbo metu būtų suteikiamos tam reikalingos pertraukos.

4. Reglamentuoti nėščių, neseniai gimdžiusių ir žindančių moterų skyrimą naktiniam darbui.

5. Uždrausti skirti nėščias, neseniai gimdžiusias ir žindančias moteris dirbti požeminius kasybos darbus ir, jei reikia, visus kitus darbus, kurie netinkami joms dėl to, kad yra pavojingi, kenksmingi sveikatai arba sunkūs, ir imtis reikiamų priemonių apsaugoti tokių moterų teisę į darbą.

9 straipsnis. Teisė į profesinį orientavimą

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė į profesinį orientavimą, Šalys įsipareigoja teikti arba prireikus skatinti paslaugas, kurios padėtų visiems asmenims, įskaitant neįgaliuosius, spręsti problemas, susijusias su profesijos pasirinkimu ir jos įgijimu, tinkamai atsižvelgiant į jų individualias savybes ir požiūrį į galimybę įgyti profesiją. Ši pagalba turi būti teikiama nemokamai tiek paaugliams, įskaitant moksleivius, tiek suaugusiems.

10 straipsnis. Teisė į profesinį rengimą

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė į profesinį rengimą, Šalys įsipareigoja:

1. Teikti arba prireikus skatinti visų asmenų, įskaitant neįgaliuosius, techninį ir profesinį rengimą konsultuojantis su darbdavių ir darbuotojų organizacijomis ir, atsižvelgiant tik į individualius gabumus, sudaryti galimybes įgyti aukštąjį techninį ir universitetinį išsilavinimą.

2. Kurti arba plėtoti mokinių rengimo sistemą ir imtis kitų nuolatinių priemonių parengti vaikus ir merginas įvairioms specialybėms.

3. Sudaryti arba prireikus padėti sudaryti:

a) tinkamas ir nesunkiai prieinamas suaugusių darbuotojų mokymo sąlygas;

b) specialias galimybes suaugusiems darbuotojams perkvalifikuoti, kai tai reikalinga dėl technikos pažangos arba naujų tendencijų užimtumo srityje.

4. Teikti arba prireikus remti specialias priemones ilgai nedirbusiems žmonėms perkvalifikuoti ir reintegruoti.

5. Skatinti, kad būtų maksimaliai naudojamos galimybės, kurias teikia atitinkamos priemonės, tokios kaip:

a) visokių rinkliavų ar mokesčių sumažinimas arba panaikinimas;

b) finansinės paramos atitinkamais atvejais suteikimas;

c) darbdavio prašymu laiko, sugaišto darbo metu papildomam profesiniam rengimui, įtraukimas į normalios darbo dienos laiką;

d) mokinių ir kitų jaunų darbuotojų rengimo sistemos efektyvumo užtikrinimas atitinkamomis kontrolės priemonėmis konsultuojantis su darbuotojų ir darbdavių organizacijomis ir apskritai atitinkama jaunų darbuotojų interesų apsauga.

11 straipsnis. Teisė į sveikatos apsaugą

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė į sveikatos apsaugą, Šalys įsipareigoja tiesiogiai ar bendradarbiaudamos su valstybinėmis ar privačiomis organizacijomis imtis reikiamų priemonių, skirtų, be kita ko:

1. Kiek įmanoma prastos sveikatos priežastims šalinti.

2. Konsultacijoms teikti ir rūpintis švietimo priemonėmis, kuriomis propaguojama sveika gyvensena bei skatinama asmeninė atsakomybė už savo sveikatą.

3. Kiek įmanoma užkirsti kelią epideminėms, endeminėms ir kitoms ligoms, taip pat nelaimingiems atsitikimams.

12 straipsnis. Teisė į socialinę apsaugą

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė į socialinę apsaugą, Šalys įsipareigoja:

1. Sukurti arba toliau išlaikyti socialinės apsaugos sistemą.

2. Išlaikyti tinkamo lygio socialinės apsaugos sistemą - bent tokio, kuris yra būtinas Europos socialinės apsaugos kodeksui ratifikuoti.

3. Stengtis, kad socialinės apsaugos sistema nuolat tobulėtų, pasiektų aukštesnį lygį.

4. Imtis priemonių sudarant atitinkamus dvišalius ar daugiašalius susitarimus ar kitais būdais ir laikantis tokiuose susitarimuose nustatytų sąlygų, kad būtų užtikrintas:

a) vienodas kitų Šalių piliečių ir jų pačių piliečių naudojimasis teisėmis į socialinę apsaugą, įskaitant pagal socialinės apsaugos įstatymus teikiamų lengvatų išlaikymą nepriklausomai nuo asmenų, kurie naudojami teise į socialinę apsaugą, kilnojimosi Šalių teritorijose;

b) teisių į socialinę apsaugą suteikimas, išlaikymas ir atnaujinimas tokiomis priemonėmis kaip draudimo laikotarpio ar darbo stažo, įgyto pagal kiekvienos Šalies įstatymus, susumavimas.

13 straipsnis. Teisė į socialinę paramą ir medicinos pagalbą

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė į socialinę paramą ir medicinos pagalbą, Šalys įsipareigoja:

1. Užtikrinti, kad kiekvienas asmuo, kuris neturi pakankamai lėšų pragyvenimui ir kuris negali gauti tokių lėšų savo pastangomis ar iš kitų šaltinių, ypač iš socialinės apsaugos sistemos, gautų reikiamą paramą, o susirgęs - priežiūrą, būtiną pagal jo sveikatos būklę.

2. Užtikrinti, kad asmenims, kurie gauna tokią pagalbą, dėl šios priežasties nebūtų ribojamos politinės ir socialinės teisės.

3. Imtis priemonių, kad kiekvienas žmogus galėtų gauti iš atitinkamų valstybinių ar privačių tarnybų tokią konsultaciją ir asmeninę pagalbą, kokios gali prireikti, kad būtų galima išvengti jo paties ar šeimos nepriteklaus, pašalinti jį ar palengvinti.

4. Taikyti teisėtai esantiems jų teritorijose kitų Šalių piliečiams šio straipsnio 1, 2 ir 3 punktuose nurodytas nuostatas tokiomis pat kaip ir savo piliečiams sąlygomis pagal įsipareigojimus, kurie yra apibrėžti 1953 metų gruodžio 11 dieną Paryžiuje pasirašytoje Europos socialinės paramos ir medicinos pagalbos konvencijoje.

14 straipsnis. Teisė naudotis socialinės rūpybos tarnybų paslaugomis

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė naudotis socialinės rūpybos tarnybų paslaugomis, Šalys įsipareigoja:

1. Remti arba steigti tarnybas, kurios tam tikrais socialinės veiklos būdais prisidėtų tiek prie pavienių asmenų, tiek prie visuomenės grupių vystymosi bei gerovės kėlimo ir padėtų jiems prisitaikyti prie socialinės aplinkos.

2. Skatinti pavienius asmenis ir savanoriškas ar kitas organizacijas prisidėti prie tokių tarnybų steigimo ir jų veiklos palaikymo.

15 straipsnis. Neįgaliųjų teisė į savarankiškumą, socialinę integraciją ir dalyvavimą visuomenės gyvenime

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta neįgalių asmenų, nepaisant amžiaus ir negalios pobūdžio bei kilmės, teisė į savarankiškumą, socialinę integraciją ir dalyvavimą visuomenės gyvenime, Šalys įsipareigoja, visų pirma:

1. Imtis reikiamų priemonių, kad būtų užtikrintas neįgalių asmenų konsultavimas, mokymas ir profesinis rengimas, kur tai įmanoma, bendrų įstaigų sistemoje, o jei nėra tokių galimybių - naudojantis specializuotų valstybinių ar privačių įstaigų pagalba.

2. Padėti jiems įsidarbinti naudojantis visomis priemonėmis, kurios skatintų darbdavius priimti ir aprūpinti darbu neįgaliuosius įprastoje darbo aplinkoje arba pritaikyti darbo sąlygas prie neįgaliųjų poreikių, arba, jeigu tai neįmanoma dėl neįgalumo pobūdžio, nustatant arba sukuriant užimtumo garantijas pagal neįgalumo laipsnį. Tam tikrais atvejais įgyvendinant tokias priemones gali reikėti specializuotų institucijų ir pagalbos tarnybų paramos.

3. Remti jų visišką socialinę integraciją ir dalyvavimą visuomenės gyvenime, ypač naudojant priemones, įskaitant techninę įrangą, kurios padeda įveikti bendravimo bei judėjimo kliūtis ir sudaro sąlygas, kad jiems būtų prieinamas transportas, būstas, kultūrinė veikla bei laisvalaikis.

16 straipsnis. Šeimos teisė į socialinę, teisinę ir ekonominę apsaugą

Siekdamos užtikrinti būtinas sąlygas visapusiškam šeimos, kaip pagrindinės visuomenės ląstelės, vystymuisi, Šalys įsipareigoja prisidėti prie šeimos gyvenimo ekonominės, teisinės ir socialinės apsaugos tokiomis priemonėmis kaip socialinės ir šeimos pašalpos, palanki valstybės mokesčių politika, šeimos aprūpinimas būstu, lengvatos jaunavedžiams ir kitomis reikiamomis priemonėmis.

17 straipsnis. Vaikų ir paauglių teisė į socialinę, teisinę ir ekonominę apsaugą

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta vaikų ir paauglių teisė augti aplinkoje, kuri skatina visapusišką jų asmenybės ir fizinių bei protinių galių vystymąsi, Šalys įsipareigoja tiesiogiai arba bendradarbiaudamos su viešosiomis ir privačiomis organizacijomis imtis visų tinkamų ir reikiamų priemonių, kuriomis siekiama:

1. a) užtikrinti, kad vaikai ir paaugliai, atsižvelgiant į jų tėvų teises ir pareigas, turėtų reikalingą priežiūrą ir pagalbą, būtų tinkamai mokomi ir lavinami, ypač nustatant tokiems tikslams tinkamų institucijų bei tarnybų steigimą ir palaikymą;

b) apsaugoti vaikus ir paauglius nuo apleidimo, smurto ir išnaudojimo;

c) teikti valstybės apsaugą ir specialią pagalbą vaikams ir paaugliams, laikinai arba visiškai netekusiems savo šeimos paramos.

2. Suteikti vaikams ir paaugliams nemokamą pradinį bei vidurinį išsilavinimą ir skatinti juos tvarkingai lankyti mokyklą.

18 straipsnis. Teisė dirbti mokamą darbą kitų Šalių teritorijoje

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė dirbti mokamą darbą kiekvienos kitos Šalies teritorijoje, Šalys įsipareigoja:

1. Taikyti galiojančias taisykles vadovaudamosi liberalumo dvasia.

2. Supaprastinti esamus formalumus ir sumažinti ar panaikinti žyminius mokesčius arba kitas rinkliavas, kurias moka darbuotojai užsieniečiai ar jų darbdaviai.

3. Individualiai ar kolektyviai liberalizuoti taisykles, reglamentuojančias darbuotojų užsieniečių darbą.

Ir pripažįsta:

4. Savo piliečių teisę išvykti iš savo šalies, kad galėtų dirbti mokamą darbą kitų Šalių teritorijose.

19 straipsnis. Darbuotojų migrantų ir jų šeimų teisė į apsaugą ir paramą

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta darbuotojų migrantų ir jų šeimų teisė į apsaugą ir paramą kiekvienos kitos Šalies teritorijoje, Šalys įsipareigoja:

1. Padėti sukurti arba paremti veiklą atitinkamų tarnybų, teikiančių reikiamas ir nemokamas paslaugas, kurios padėtų tokiems darbuotojams visų pirma gauti tikslią informaciją, ir imtis visų reikiamų priemonių, kiek leidžia vidaus įstatymai ir kiti teisės aktai, prieš klaidinamą propagandą emigracijos ir imigracijos klausimais.

2. Imtis atitinkamų jų jurisdikcijai priklausančių priemonių, kurios palengvintų tokių darbuotojų ir jų šeimų išvykimą, persikėlimą ir priėmimą, ir pagal savo jurisdikciją suteikti reikiamas paslaugas sveikatos, medicininio aptarnavimo srityje bei sudaryti geras higienos sąlygas persikėlimo metu.

3. Prireikus skatinti valstybinių ir privačių socialinių tarnybų bendradarbiavimą emigracijos ir imigracijos šalyse.

4. Garantuoti tokiems darbuotojams, teisėtai esantiems jų teritorijose, kai tokias sritis reglamentuoja įstatymai ar kiti teisės aktai arba kontroliuoja administracinės tarnybos, ne mažiau palankią padėtį už tą, kuria naudojasi jų pačių piliečiai šiose srityse:

a) atlyginimo ir kitų įdarbinimo bei darbo sąlygų;

b) narystės profesinėse sąjungose ir naudojimosi kolektyvinių derybų teikiamais pranašumais;

c) būsto.

5. Garantuoti tokiems darbuotojams, teisėtai esantiems jų teritorijose, ne mažiau palankią padėtį už tą, kuria naudojasi jų pačių piliečiai mokesčių, rinkliavų ar draudimo įmokų, kuriuos moka dirbantys asmenys, atžvilgiu.

6. Kiek įmanoma padėti susijungti darbuotojo užsieniečio, kuriam leista įsikurti toje teritorijoje, šeimai.

7. Garantuoti tokiems darbuotojams, teisėtai esantiems jų teritorijose, padėtį, ne mažiau palankią už tą, kuria naudojasi jų pačių piliečiai, šiame straipsnyje paminėtų klausimų teismo nagrinėjimo atžvilgiu.

8. Garantuoti tokiems darbuotojams, teisėtai gyvenantiems jų teritorijoje, kad jie nebus išsiųsti, išskyrus atvejus, kai jie kelia grėsmę nacionaliniam saugumui arba daro žalą visuomenės interesams ar dorovei.

9. Leisti tokiems darbuotojams, neviršijant teisėtų dydžių, pervesti tiek savo uždarbio ir santaupų, kiek jie pageidauja.

10. Taikyti šiame straipsnyje numatytą apsaugą ir paramą savarankiškai dirbantiems migrantams, kai tokios priemonės taikytinos šios kategorijos darbuotojams.

11. Skatinti darbuotojus migrantus ir jų šeimų narius bei jiems padėti mokytis priimančiosios valstybės nacionalinės kalbos, o jeigu tokių kalbų yra kelios - vienos iš tų kalbų.

12. Kiek įmanoma skatinti darbuotojų migrantų vaikus ir jiems padėti mokytis migrantų gimtosios kalbos.

20 straipsnis. Teisė į lygias galimybes ir vienodą padėtį darbo ir profesijos reikalais nediskriminuojant dėl lyties

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė į lygias galimybes ir vienodą padėtį darbo ir profesijos reikalais nediskriminuojant dėl lyties, Šalys įsipareigoja pripažinti tą teisę ir imtis reikiamų priemonių, kad užtikrintų arba skatintų ją įgyvendinti šiose srityse:

- a) darbo prieinamumo, apsaugos nuo atleidimo iš darbo ir perkėlimo darbe;
- b) profesinio orientavimo, rengimo, perkvalifikavimo ir prisitaikymo;
- c) įsidarbinimo ir darbo sąlygų, įskaitant atlyginimą už darbą;
- d) karjeros, įskaitant paaukštinimą darbe.

21 straipsnis. Teisė į informaciją ir konsultaciją

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta darbuotojų teisė gauti informaciją ir konsultaciją įmonėje, Šalys įsipareigoja imtis tam tikrų priemonių ar remti jas, kad darbuotojai ar jų atstovai pagal vidaus įstatymus ar praktiką:

- a) būtų nuolat ar tam tikrais laikotarpiais ir jiems suprantamai informuojami apie įmonės, kurioje jie dirba, ekonominę bei finansinę būklę, susitarus, kad tam tikra informacija, kurios atskleidimas pakenktų įmonei, gali būti neteikiama arba viešai neskelbtina; ir
- b) būtų laiku konsultuojami apie numatomus sprendimus, kurie galėtų turėti esminę įtaką darbuotojų interesams, ypač apie tuos sprendimus, kurie gali gerokai paveikti užimtumą įmonėje.

22 straipsnis. Teisė dalyvauti nustatant ir gerinant darbo sąlygas bei darbo aplinką

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta darbuotojų teisė dalyvauti nustatant ir gerinant darbo sąlygas bei darbo aplinką įmonėje, Šalys įsipareigoja imtis priemonių ar remti jas, kad darbuotojai ar jų atstovai pagal vidaus įstatymus ir praktiką dalyvautų:

- a) nustatant ir gerinant darbo sąlygas, darbo organizavimą ir darbo aplinką;
- b) ginant sveikatą ir saugą įmonėje;
- c) organizuojant socialines ir socialines kultūrines paslaugas ir sąlygas įmonėje;
- d) kontroliuojant, kaip laikomasi šioje srityje galiojančių norminių aktų.

23 straipsnis. Pagyvenusių žmonių teisė į socialinę apsaugą

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta pagyvenusių žmonių teisė į socialinę apsaugą, Šalys įsipareigoja tiek tiesiogiai, tiek bendradarbiaudamos su viešosiomis ar privačiomis organizacijomis imtis atitinkamų priemonių arba remti jas, ypač tų, kuriomis:

- sudaromos sąlygos pagyvenusiems žmonėms kuo ilgiau būti naudingais visuomenės nariais šiais būdais:
  - a) skiriant pakankamai lėšų, leidžiančių jiems normaliai gyventi ir aktyviai dalyvauti visuomenės, socialiniame ir kultūriniame gyvenime;
  - b) teikiant informaciją apie paslaugas ir lengvatas, kurios numatytos pagyvenusiems žmonėms, ir apie jų galimybes naudotis jomis;
- sudaromos sąlygos pagyvenusiems žmonėms laisvai pasirinkti gyvenimo būdą ir gyventi nepriklausomiems jiems įprastoje aplinkoje tiek, kiek jie norės ir galės, šiais būdais:
  - a) aprūpinant juos gyvenamuoju plotu, atitinkančiu jų poreikius ir sveikatos būklę, arba teikiant pakankamą paramą jų būstui tinkamai pertvarkyti;
  - b) teikiant medicinos priežiūrą ir paslaugas atsižvelgiant į jų sveikatos būklę;
- garantuojama įstaigose gyvenantiems pagyvenusiems žmonėms atitinkama globa, kartu gerbiant jų asmeninį gyvenimą, ir dalyvavimas priimant sprendimus dėl jų gyvenimo sąlygų šiose įstaigose.

24 straipsnis. Teisė į apsaugą darbo sutarties nutraukimo atveju

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta darbuotojų teisė į apsaugą darbo sutarties nutraukimo atveju, Šalys pripažįsta, jog:

a) visi darbuotojai turi teisę, kad jų darbo sutartis nebūtų nutraukta be svarbių priežasčių, nesusijusių su jų sugebėjimais ar elgesiu arba pagrįstų įmonės, įstaigos ar tarnybos veiklos reikalavimais;

b) darbuotojai, kurių darbo sutartis buvo nutraukta be svarbios priežasties, turi teisę į atitinkamą kompensaciją arba kitus tinkamus atlyginimo būdus.

Šiuo tikslu Šalys įsipareigoja užtikrinti, kad darbuotojai, kurie mano, jog jų darbo sutartis buvo nutraukta be svarbios priežasties, turėtų teisę kreiptis į nešališką instituciją.

25 straipsnis. Darbuotojų teisė į savo reikalavimų gynimą darbdavio bankroto atveju

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta darbuotojų teisė į savo reikalavimų gynimą darbdavio bankroto atveju, Šalys įsipareigoja užtikrinti, kad darbuotojų reikalavimus, susijusius su darbo sutartimis arba darbo santykiais, užtikrintų garantinė institucija arba būtų numatyta kita veiksminga gynimo forma.

26 straipsnis. Teisė į orumą darbe

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta darbuotojų teisė į orumą darbe, Šalys, konsultuodamosi su darbdavių ir darbuotojų organizacijomis, įsipareigoja:

1. Skatinti jautrumą ir informuotumą, padedančius užkirsti kelią seksualiniam priekabiavimui darbe arba kitaip susijusiam su darbu, ir imtis visų reikiamų priemonių, kad darbuotojai būtų apsaugoti nuo tokio elgesio.

2. Skatinti jautrumą ir informuotumą, padedančius užkirsti kelią nuolatiniams smerktiniams ar aiškiai neigiamiems ir įžeidžiamiems veiksams, nukreiptiems prieš pavienius darbuotojus darbe ar kitaip susijusiems su darbu, ir imtis visų reikiamų priemonių, kad darbuotojai būtų apsaugoti nuo tokio elgesio.

27 straipsnis. Pareigų šeimai turinčių darbuotojų teisė į lygias galimybes ir vienodą padėtį

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta pareigų šeimai turinčių darbuotojų vyrų ir moterų teisė į lygias galimybes ir vienodą padėtį tarp jų ir kitų darbuotojų, Šalys įsipareigoja:

1. Imtis reikiamų priemonių, kurios leistų:

a) pareigų šeimai turintiems darbuotojams įsidarbinti ir dirbti, taip pat grįžti į darbą po pertraukos, kurios priežastis buvo tokios pareigos, įskaitant priemones, susijusias su profesiniu konsultavimu ir mokymu;

b) atsižvelgti į jų darbo sąlygų ir socialinės apsaugos poreikius;

c) plėtoti arba remti valstybines ir privačias paslaugas, ypač dieninės globos ir kitas vaikų priežiūros paslaugas.

2. Suteikti galimybę bet kuriam iš tėvų, pasibaigus nėštumo ir gimdymo atostogoms, gauti atostogas vaiko priežiūrai, kurių trukmė ir sąlygos nustatomos remiantis vidaus įstatymais, kolektyvinėmis sutartimis ar praktika.

3. Užtikrinti, kad pareigos šeimai netaptų svarbia priežastimi nutraukti darbo sutartį.

28 straipsnis. Darbuotojų atstovų teisė į apsaugą įmonėje ir jiems palankių sąlygų sudarymą

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta darbuotojų atstovų teisė vykdyti savo funkcijas, Šalys įsipareigoja užtikrinti, kad įmonėje:

a) jie naudotųsi veiksminga apsauga nuo priešiškų veiksmų, įskaitant atleidimą iš darbo, dėl jų statuso arba jų, kaip darbuotojų atstovų, veiklos įmonėje;

b) jiems būtų sudarytos reikiamos sąlygos, kurios leistų greitai ir efektyviai vykdyti savo funkcijas, atsižvelgiant į darbo santykių sistemą šalyje bei atitinkamos įmonės reikmes, dydį ir galimybes.

29 straipsnis. Teisė į informaciją ir konsultacijas, kai atliekamos grupinio atleidimo procedūros

Siekdamos užtikrinti, kad būtų sėkmingai įgyvendinta darbuotojų teisė į informaciją ir konsultacijas grupinio atleidimo atveju, Šalys įsipareigoja užtikrinti, kad darbdaviai iš anksto informuotų ir konsultuotų darbuotojų atstovus dėl būdų ir priemonių, kurios padėtų išvengti grupinių atleidimų, juos riboti arba sušvelninti tokių atleidimų padarinius, pavyzdžiui, kartu taikant socialines priemones, ypač tas, kuriomis siekiama atitinkamų darbuotojų įdarbinimo kitose darbo vietose arba perkvalifikavimo.

30 straipsnis. Teisė į apsaugą nuo skurdo ir socialinės atskirties

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė į apsaugą nuo skurdo ir socialinės atskirties, Šalys įsipareigoja:

a) laikydamosi visuotinai priimtino ir suderinto požiūrio, imtis priemonių ir plėsti veiksmingas galimybes, kad darbas, būstas, mokymas, išsilavinimas, kultūra, socialinė ir medicinos pagalba būtų

prieinami skurdo ir socialinės atskirties sąlygomis gyvenantiems asmenims bei jų šeimoms arba tiems, kuriems gresia pavojus patekti į tokią padėtį;

b) peržiūrėti šias priemones, kad prireikus jos būtų pertvarkytos.

31 straipsnis. Teisė į būstą

Siekdamos užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta teisė į būstą, Šalis įsipareigoja imtis priemonių, skirtų:

1. Remti galimybes turėti atitinkamo standarto būstą.
2. Neleisti plisti benamystei ir ją mažinti, kol palaipsniui ji bus panaikinta.
3. Padaryti būsto kainą prieinamą tiems, kurie neturi pakankamai lėšų.

III DALIS

A straipsnis. Įsipareigojimai

1. Atsižvelgiant į toliau išdėstyto B straipsnio nuostatas kiekviena Šalis įsipareigoja:

a) laikyti šios Chartijos I dalį tikslu, kurių ji sieks visomis tinkamomis priemonėmis, deklaracija, kaip pažymėta tos dalies įžanginiame punkte;

b) laikytis ne mažiau kaip šešių iš šių devynių šios Chartijos II dalies straipsnių: 1, 5, 6, 7, 12, 13, 16, 19 ir 20;

c) dar laikytis Chartijos II dalies straipsnių arba numeruotų punktų, kuriuos ji gali pasirinkti, tik bendras straipsnių arba numeruotų punktų, kurių įsipareigojama laikytis, skaičius turi būti ne mažesnis kaip 16 straipsnių arba 63 numeruoti punktai.

2. Apie straipsnius arba punktus, pasirinktus pagal šio straipsnio 1 punkto b ir c papunkčius, Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui pranešama atiduodant saugoti ratifikavimo, priėmimo ar patvirtinimo dokumentą.

3. Kiekviena Šalis gali kada nors vėliau Generaliniam Sekretoriui pranešti, kad ji įsipareigoja laikytis šios Chartijos II dalies kurio nors straipsnio arba numeruoto punkto, jos dar nepriimto pagal šio straipsnio 1 punkto sąlygas. Tokie vėliau prisiimti įsipareigojimai yra laikomi Chartijos ratifikavimo, priėmimo ar patvirtinimo sudedamąja dalimi ir įsigalioja pirmąją mėnesio dieną praėjus mėnesiui nuo tokio pranešimo gavimo dienos.

4. Kiekviena Šalis naudojasi tokia darbo inspekcijos sistema, kuri atitinka nacionalines sąlygas.

B straipsnis. Sąsajos su Europos socialine chartija ir su 1988 metų Papildomuoju protokolu

1. Jokia Europos socialinės chartijos Susitariančioji Šalis arba 1988 metų gegužės 5 dienos Papildomojo protokolo Šalis negali ratifikuoti, priimti arba patvirtinti šios Chartijos, jeigu ji neįsipareigoja laikytis bent jau nuostatų, atitinkančių Europos socialinės chartijos ir, kai reikia, Papildomojo protokolo nuostatas, kurių ji buvo įsipareigojusi laikytis.

2. Įsipareigojimo laikytis kurios nors šios Chartijos nuostatos nuo šių įsipareigojimų įsigaliojimo dienos atitinkamoje Šalyje padarins yra tas, kad tokia Šalis nustoja taikyti atitinkamą Europos socialinės chartijos arba, kai reikia, 1988 metų Papildomojo protokolo nuostatą, jei atitinkama Šalis buvo prisiėmusi įsipareigojimus pagal pirmąjį dokumentą arba pagal abu šiuos dokumentus.

IV DALIS

C straipsnis. Šioje Chartijoje numatytų įsipareigojimų įgyvendinimo kontrolė

Šioje Chartijoje numatytų teisinių įsipareigojimų įgyvendinimo kontrolė vykdoma tomis pačiomis priemonėmis kaip ir Europos socialinės chartijos.

D straipsnis. Kolektyviniai skundai

1. Europos socialinės chartijos Papildomojo protokolo nuostatos, nustatančios kolektyvinių skundų sistemą, yra taikomos minėtą protokolą ratifikavusioms valstybėms pagal šioje Chartijoje išvardytus įsipareigojimus.

2. Kiekviena valstybė, neprisiėmusi įsipareigojimų pagal Europos socialinės chartijos Papildomąjį protokolą, nustatantį kolektyvinių skundų sistemą, gali deponuodama ratifikavimo, priėmimo ar patvirtinimo dokumentą arba kada nors vėliau Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui pranešti, kad ji sutinka dėl savo įsipareigojimų pagal šią Chartiją kontrolės minėtame protokole nustatyta tvarka.

V DALIS

E straipsnis. Nediskriminavimas

Naudojimasis šioje Chartijoje įtvirtintomis teisėmis yra garantuojamas nediskriminuojant dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, sveikatos būklės, priklausymo nacionalinei mažumai, gimimo ar kitokios padėties.

F straipsnis. Nukrypimai nuo įsipareigojimų karo ar nepaprastosios padėties metu

1. Kilus karui ar susidarius nepaprastajai padėčiai, dėl kurios iškilo grėsmė tautos išlikimui, kiekviena Šalis gali imtis priemonių, kuriomis nukrypstama nuo įsipareigojimų pagal šią Chartiją, kiek tai reikalinga dėl kritiškos padėties, jei tokios priemonės neprieštarauja kitiems jos įsipareigojimams pagal tarptautinę teisę.

2. Kiekviena Šalis, pasinaudojusi šia nukrypimo nuo įsipareigojimų teise, priimtinais terminais Europos Tarybos Generalinį Sekretorių išsamiai informuoja, kokių priemonių imtasi ir dėl kokių priežasčių. Ji taip pat Generalinį Sekretorių informuoja, kai šios priemonės yra nutraukiamos ir anksčiau priimtose Chartijos nuostatos vėl visiškai vykdomos.

G straipsnis. Apribojimai

1. I dalyje išdėstytų teisių ir principų veiksmingas taikymas ir II dalyje numatytas praktinis jų įgyvendinimas negali būti varžomas ar ribojamas, išskyrus apribojimus, kuriuos nustato įstatymas ir kurie yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų teises ir laisves arba viešąją tvarką, nacionalinį saugumą, žmonių sveikatą ar dorovę.

2. Apribojimai, kurie šioje Chartijoje numatyti joje išdėstytoms teisėms ir įsipareigojimams, neturi būti taikomi siekiant kokių nors kitų tikslų, išskyrus numatytuosius.

H straipsnis. Chartijos sąsaja su vidaus įstatymais ir tarptautiniais susitarimais

Šios Chartijos nuostatos neprieštarauja vidaus teisės nuostatomis ar nuostatomis kokių nors dvišalių ar daugiašalių sutarčių, konvencijų ar susitarimų, kurie jau galioja ar gali įsigalioti ir pagal kuriuos apsaugomiems asmenims yra taikomas didesnis palankumas.

I straipsnis. Prisiimtų įsipareigojimų įgyvendinimas

1. Nepažeidžiant šios Chartijos II dalies 1-31 straipsniuose numatytų įgyvendinimo būdų, atitinkamos šių straipsnių nuostatos yra įgyvendinamos:

- a) įstatymais ar kitais norminiais aktais;
- b) sutartimis tarp darbdavių ar darbdavių organizacijų ir darbuotojų organizacijų;
- c) derinant abu aukščiau nurodytus būdus; arba
- d) kitomis tinkamomis priemonėmis.

2. Pripažįstama, kad įsipareigojimų pagal šios Chartijos II dalies 2 straipsnio 1, 2, 3, 4, 5 ir 7 punktų, 7 straipsnio 4, 6 ir 7 punktų, 10 straipsnio 1, 2, 3 ir 5 punktų, 21 ir 22 straipsnių nuostatas yra veiksmingai laikomasi, jeigu pagal šio straipsnio 1 punktą šios nuostatos yra taikomos didelei atitinkamų darbuotojų daugumai.

J straipsnis. Pataisos

1. Kiekviena kurios nors Šalies arba Vyriausybės komiteto siūloma šios Chartijos I ir II dalių pataisa, kuria siekiama išplėsti šioje Chartijoje garantuojamas teises, ir kiekviena III-VI dalių pataisa yra perduodama Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui, o Generalinis Sekretorius ją persiunčia šios Chartijos Šalims.

2. Kiekvieną pataisą, pateiktą pagal ankstesniojo punkto nuostatas, svarsto Vyriausybės komitetas, kuris, pasikonsultavęs su Parlamentine asamblėja, perduoda priimtą tekstą tvirtinti Ministrų komitetui. Kai tekstą patvirtina Ministrų komitetas, jis yra perduodamas Šalims.

3. Kiekviena šios Chartijos I ir II dalių pataisa ją pripažinusioje Šalyje įsigalioja pirmąją mėnesio dieną praėjus mėnesiui nuo tos dienos, kai trys Šalys yra pranešusios Generaliniam Sekretoriui, kad jos pripažino šią pataisą.

Kiekvienoje kitoje Šalyje, kuri pataisą pripažįsta vėliau, ji įsigalioja pirmąją mėnesio dieną praėjus mėnesiui nuo tos dienos, kai ta Šalis Generaliniam Sekretoriui pranešė apie jos pripažinimą.

4. Kiekviena šios Chartijos III ir IV dalių pataisa įsigalioja pirmąją mėnesio dieną praėjus mėnesiui nuo tos dienos, kai visos Šalys Generaliniam Sekretoriui pranešė apie pataisos pripažinimą.

VI DALIS

K straipsnis. Pasirašymas, ratifikavimas ir įsigaliojimas

1. Šią Chartiją gali pasirašyti Europos Tarybos valstybės narės. Ji turi būti ratifikuota, priimta arba patvirtinta. Ratifikavimo, priėmimo ar tvirtinimo dokumentai yra atiduodami saugoti Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui.

2. Ši Chartija įsigalioja pirmąją mėnesio dieną praėjus mėnesiui nuo tos dienos, kai trys Europos Tarybos valstybės narės pagal ankstesnįjį punktą įsipareigojo laikytis šios Chartijos.

3. Kiekvienai Europos Tarybos valstybei narei, įsipareigojusiai laikytis šios Chartijos, ji įsigalioja pirmąją mėnesio dieną praėjus mėnesiui nuo tos dienos, kai buvo atiduotas saugoti ratifikavimo, priėmimo ar patvirtinimo dokumentas.

L straipsnis. Taikymas teritorijoms

1. Ši Chartija yra taikoma kiekvienos Šalies metropolijos teritorijai. Kiekviena signatarė, pasirašydama ar atiduodama saugoti ratifikavimo, priėmimo ar patvirtinimo dokumentą, gali pareiškime Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui nurodyti teritoriją, kuri šiam tikslui yra laikoma jos metropolijos teritorija.

2. Kiekviena signatarė, pasirašydama ar atiduodama saugoti ratifikavimo, priėmimo ar patvirtinimo dokumentą arba kada nors vėliau, gali pareiškime Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui pareikšti, kad visa Chartija arba jos dalys taikomos minėtame pareiškime nurodytai nemetropolinei teritorijai ar teritorijoms, už kurių tarptautinius santykius ji atsako ar už kurias ji prisiima tarptautinę atsakomybę. Pareiškime ji nurodo šios Chartijos II dalies straipsnius ir punktus, kuriuos laiko privalomais pareiškime nurodytoms teritorijoms.

3. Chartija įsigalioja minėtame pareiškime nurodytoje teritorijoje ar teritorijose pirmąją mėnesio dieną praėjus mėnesiui nuo tos dienos, kai Generalinis Sekretorius gavo tokį pareiškimą.

4. Kiekviena Šalis gali kada nors vėliau pranešime Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui pranešti, kad vienoje ar daugiau teritorijų, kuriose ši Chartija jau taikoma pagal šio straipsnio 2 punktą, ji įsipareigoja laikytis tų straipsnių ar numeruotų punktų, kurių ji dar nėra priėmusi tai teritorijai ar toms teritorijoms. Tokie vėliau prisiimti įsipareigojimai laikomi ankstesnio pareiškimo dėl atitinkamos teritorijos sudedamąja dalimi ir taip pat įsigalioja pirmąją mėnesio dieną praėjus mėnesiui nuo tos dienos, kai Generalinis sekretorius gavo tokį pareiškimą.

M straipsnis. Denonsavimas

1. Kiekviena Šalis gali denonsuoti šią Chartiją tiktai praėjus penkeriems metams nuo datos, kai Chartija jai įsigaliojo, arba praėjus kiekvienam paskesniai dvejų metų laikotarpiui, ir visuomet praėjus šešiams mėnesiams po to, kai apie tai buvo pranešta Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui, kuris atitinkamai informuoja kitas Šalis.

2. Kiekviena Šalis gali pagal nuostatas, išdėstytas ankstesniame punkte, denonsuoti kiekvieną Chartijos II dalies straipsnį arba punktą, kuriuos ji yra priėmusi, jeigu tokių straipsnių ar punktų nebus mažiau kaip 16 pirmuoju atveju ir 63 antruoju atveju, ir į šį straipsnių ar punktų skaičių, kaip ir anksčiau, įeis šios Šalies atsirinkti straipsniai iš tų, kurie yra specialiai paminėti A straipsnio 1 punkto b papunktyje.

3. Kiekviena Šalis gali denonsuoti šią Chartiją arba kurį nors Chartijos II dalies straipsnį ar punktą pagal šio straipsnio 1 punkte apibrėžtas sąlygas kiekvienai teritorijai, kuriai minėta Chartija yra taikoma remiantis pareiškimu, padarytu pagal L straipsnio 2 punktą.

N straipsnis. Priedas

Šios Chartijos priedas yra jos sudedamoji dalis.

O straipsnis. Pranešimai

Europos Tarybos Generalinis Sekretorius Europos Tarybos valstybėms narėms ir Tarptautinio darbo biuro generaliniam direktoriui praneša apie:

- a) kiekvieną pasirašymą;
- b) kiekvieno ratifikavimo, priėmimo ar patvirtinimo dokumento atidavimą saugoti;
- c) kiekvieną šios Chartijos įsigaliojimo datą pagal K straipsnį;
- d) kiekvieną pareiškimą, gautą pagal A straipsnio 2 ir 3 punktus, D straipsnio 1 ir 2 punktus, F straipsnio 2 punktą ir L straipsnio 1, 2, 3 ir 4 punktus;
- e) kiekvieną pataisą pagal J straipsnį;
- f) kiekvieną denonsavimą pagal M straipsnį;
- g) kiekvieną kitą dokumentą, pareiškimą ar pranešimą, susijusį su šia Chartija.

Tai patvirtindami, toliau nurodyti tinkamai įgalioti asmenys pasirašė šią Chartiją.

Sudaryta 1996 metų gegužės 3 dieną Strasbūre anglų ir prancūzų kalbomis. Abu tekstai yra vienodai autentiški ir sudaro vieną egzempliorių, kuris saugomas Europos Tarybos archyvuose. Europos Tarybos Generalinis Sekretorius patvirtintas kopijas perduoda kiekvienai Europos Tarybos valstybei narei ir Tarptautinio darbo biuro generaliniam direktoriui.

PATAISYTOS EUROPOS SOCIALINĖS CHARTIJOS PRIEDAS

Pataisytos Europos socialinės chartijos taikymo sritis jos apsaugomiems asmenims

1. Nepažeidžiant 12 straipsnio 4 punkto ir 13 straipsnio 4 punkto prie asmenų, kuriems taikomi 1-17 ir 20-31 straipsniai, užsieniečiai priskiriami tik tada, kai jie yra kitų Šalių piliečiai, teisėtai gyvenantys ar nuolatos dirbantys atitinkamos Šalies teritorijoje, susitarus, kad šie straipsniai turi būti aiškinami pagal 18 ir 19 straipsnių nuostatas.

Šis aiškinimas neturi trukdyti kuriai nors iš Šalių sudaryti panašias sąlygas kitiems asmenims.

2. Kiekviena Šalis pabėgėliams, apibūdintiems 1951 metų liepos 28 dieną Ženevoje pasirašytoje Konvencijoje dėl pabėgėlių statuso bei 1967 metų sausio 31 dienos Protokole dėl pabėgėlių statuso ir teisėtai gyvenantiems jos teritorijoje, suteikia kuo palankesnę padėtį ir visada ne mažiau palankią už numatytąją pagal įsipareigojimus, kuriuos kiekviena Šalis yra priėmusi pagal minėtą Konvenciją ir pagal kitus galiojančius tarptautinius susitarimus, kurie taikomi tokiems pabėgėliams.

3. Kiekviena Šalis asmenims be pilietybės, apibūdintiems 1954 metų rugsėjo 28 dieną Niujorke pasirašytoje Konvencijoje dėl asmenų be pilietybės statuso ir teisėtai gyvenantiems jos teritorijoje, suteikia kuo palankesnę padėtį ir visada ne mažiau palankią už numatytąją pagal įsipareigojimus, kuriuos kiekviena Šalis yra priėmusi pagal minėtą Konvenciją ir pagal kitus galiojančius tarptautinius susitarimus, kurie taikomi tokiems asmenims be pilietybės.

I dalies 18 punktą ir II dalies 18 straipsnio 1 punktą

Susitariama, kad šios nuostatos netaikomos įvažiavimui į Šalių teritoriją ir nepažeidžia 1955 metų gruodžio 13 dieną Paryžiuje pasirašytos Europos konvencijos dėl apsigyvenimo nuostatų.

II DALIS

1 straipsnio 2 punktą

Ši nuostata neturi būti aiškinama kaip draudimas ar leidimas profesinėms sąjungoms turėti kokias nors išlygų ar praktikos garantijas.

2 straipsnio 6 punktą

Šalys gali numatyti, kad ši nuostata netaikoma:

a) darbuotojams, kurių sutarties arba darbo santykių bendra trukmė ne ilgesnė kaip vienas mėnuo ir/arba darbo savaitė ne ilgesnė kaip 8 valandos;

b) kai sutartis arba darbo santykiai yra atsitiktiniai ir/arba išskirtiniai, jei tokiais atvejais nuostata netaikoma dėl objektyvių priežasčių.

3 straipsnio 4 punktą

Susitariama, kad taikant šią nuostatą šių tarnybų organizavimą, funkcijas ir sąlygas, pagal kurias jos teikia paslaugas, nustato vidaus įstatymai arba kiti teisės aktai, kolektyvinės sutartys ir kitos priemonės, atitinkančios nacionalines sąlygas.

4 straipsnio 4 punktą

Ši nuostata neturi būti aiškinama kaip draudžianti nedelsiant atleisti už rimtą nusižengimą.

4 straipsnio 5 punktą

Susitariama, kad Šalis gali prisiimti įsipareigojimą pagal šį punktą, jeigu vidaus įstatymai ar kiti teisės aktai, kolektyvinės sutartys arba arbitražo sprendimai neleidžia, kad būtų atskaitoma iš didelės daugumos darbuotojų darbo užmokesčio, išskyrus asmenis, kuriems tai netaikoma.

6 straipsnio 4 punktą

Susitariama, kad kiekviena Šalis, jei reikia, gali įstatymu reglamentuoti naudojimąsi teise streikuoti, jeigu kiekvienas įtvirtintas šios teisės apribojimas gali būti pateisintas pagal G straipsnio nuostatas.

7 straipsnio 2 punktą

Ši nuostata nedraudžia Šalis savo įstatymuose numatyti, kad paaugliai, neturintys minimalaus nustatyto amžiaus, gali dirbti tokius darbus, kurie neišvengiamai reikalingi jų profesiniam rengimui, jeigu tokie darbai yra dirbami laikantis sąlygų, nustatytų kompetentingos institucijos, ir imantis priemonių šių paauglių sveikatai bei darbo saugai užtikrinti.

7 straipsnio 8 punktą

Susitariama, kad Šalis gali priimti įsipareigojimą pagal šį punktą, jeigu ji šį įsipareigojimą įgyvendina, įstatymu nustatydamą, kad dauguma asmenų iki 18 metų amžiaus nebus skiriami dirbti naktinio darbo.

8 straipsnio 2 punktą

Ši nuostata neturi būti aiškinama kaip reiškianti absoliutą draudimą. Išimtis galima daryti, pavyzdžiui, tokiais atvejais:

- a) jeigu dirbanti moteris padaro pražangą, dėl kurios gali būti nutraukti darbo santykiai;
- b) jeigu nutraukiama atitinkamos įmonės veikla;
- c) jeigu baigėsi darbo sutartyje numatytas laikotarpis.

12 straipsnio 4 punktą

Žodžiai “ir laikantis tokiuose susitarimuose nustatytų sąlygų” šio punkto įžangoje, be kita ko, reiškia, jog dėl išmokų, kurios mokamos nepriklausomai nuo jokių draudimo įmokų, Šalis gali reikalauti, kad iki tokių išmokų gavimo kitos Šalies piliečiai jos teritorijoje gyventų nustatytą laiką.

13 straipsnio 4 punktą

Vyriausybės, kurios nėra Europos konvencijos dėl socialinės paramos ir medicinos pagalbos dalyvės, gali ratifikuoti Chartiją pagal šį punktą, jeigu jos garantuoja kitų Šalių piliečiams sąlygas, atitinkančias minėtos Konvencijos nuostatas.

16 straipsnis

Susitariama, kad pagal šią nuostatą teikiama apsauga yra taikoma ir nepilnomis šeimoms.

17 straipsnis

Susitariama, kad ši nuostata taikoma visiems asmenims, jaunesniems nei 18 metų, nebent pagal taikomus įstatymus vaikai anksčiau tampa pilnamečiai, nepažeidžiant kitų konkrečių Chartijos, ypač 7 straipsnio, nuostatų.

Tai nereiškia įsipareigojimo nustatyti privalomą švietimą iki aukščiau nurodyto amžiaus.

19 straipsnio 6 punktą

Šioje nuostatoje terminas “darbuotojo užsieniečio šeima” suprantamas bent jau kaip darbuotojo sutuoktinis ir nevedę vaikai, kai šie priimančiojoje valstybėje yra laikomi nepilnamečiais ir yra darbuotojo migranto išlaikomi.

20 straipsnis

1. Susitariama, kad socialinės apsaugos dalykai, taip pat kitos nuostatos, susijusios su bedarbio išmoka, senatvės pensija ar maitintojo netekties išmoka, gali neįeiti į šio straipsnio taikymo sritį.

2. Remiantis šiuo straipsniu nuostatos dėl moterų apsaugos, ypač nėštumo, gimdymo laikotarpiu ir po gimdymo, nėra laikomos diskriminacija.

3. Šis straipsnis nedraudžia imtis konkrečių priemonių *de facto* nelygybei pašalinti.

4. Profesinė veikla, kuri dėl savo pobūdžio ar vertimosi ja sąlygų gali būti patikėta tam tikros lyties asmeniui, gali būti neįtraukiama į šio straipsnio ir kai kurių jo nuostatų taikymo sritį. Ši nuostata neturi būti aiškinama kaip reikalavimas Šaliai įstatymuose ar kituose teisės aktuose pateikti sąrašą profesijų, pagal kurias dėl jų pobūdžio ar vertimosi jomis sąlygų gali dirbti tik tam tikros lyties asmenys.

21 ir 22 straipsniai

1. Šiuose straipsniuose terminas “darbuotojų atstovai” reiškia asmenis, kurie tokiais pripažįstami pagal vidaus įstatymus ir praktiką.

2. Terminai “vidaus įstatymai ir praktika” priklausomai nuo konkrečios situacijos, be įstatymų ir kitų teisės aktų, apima kolektyvines sutartis, kitus darbdavių ir darbuotojų atstovų susitarimus, papročius bei atitinkamą precedentinę teisę.

3. Šiuose straipsniuose terminas “įmonė” yra suprantamas kaip materialių ir nematerialių elementų visuma, turinti juridinio asmens statusą arba jo neturinti, kuri yra įkurta, kad gamintų produkciją ar teiktų paslaugas siekiant pelno, ir galinti nustatyti savo rinkos politiką.

4. Susitariama, kad religinėms bendruomenėms ir jų institucijoms šie straipsniai gali būti netaikomi, net jei šios institucijos yra “įmonės” pagal 3 punktą. Institucijoms, vykdančioms veiklą, kurią skatina tam tikri idealai, arba besivadovaujančioms tam tikromis nuostatomis, kai šiuos idealus ir nuostatas saugo vidaus įstatymai, šie straipsniai gali būti netaikomi, jei tai būtina įmonės orientacijai apsaugoti.

5. Susitariama, kad kai šiuose straipsniuose nurodytos teisės valstybėje yra įgyvendinamos įvairiuose įmonės padaliniuose, pripažįstama, jog Šalis vykdo savo išsipareigojimus pagal šias nuostatas.

6. Šalis gali netaikyti šių straipsnių įmonėms, kuriose dirba mažiau nei tam tikras darbuotojų skaičius, kurį nustato vidaus įstatymai ar praktika.

22 straipsnis

1. Ši nuostata neturi įtakos nei valstybių galiai ar pareigoms priimti saugaus darbo ir higienos reikalavimus darbo vietose nustatančias taisykles, nei už jų įgyvendinimo kontrolę atsakingų institucijų galiai ir pareigoms.

2. Terminai “socialinės ir socialinės kultūrinės paslaugos ir sąlygos” reiškia socialines ir/arba kultūrinės galimybes, kurias tam tikra įmonė sudaro ir teikia savo darbuotojams, pavyzdžiui, socialinė parama, sporto aikštynai, patalpos žindančioms motinoms, bibliotekos, vaikų vasaros stovyklos ir kt.

23 straipsnio 1 punktas

Šiame punkte žodžiai “kuo ilgiau” yra siejami su pagyvenusių asmenų fizinėmis, fiziologinėmis ir proto galiomis.

24 straipsnis

1. Susitariama, kad šiame straipsnyje terminai “darbo sutarties nutraukimas” ir “nutraukta” reiškia darbdavio inicijuotą darbo sutarties nutraukimą.

2. Susitariama, kad šis straipsnis taikomas visiems darbuotojams, tačiau Šalis gali visiškai arba iš dalies netaikyti šios apsaugos šioms samdomų asmenų kategorijoms:

a) darbuotojams, kurie yra įdarbinti pagal darbo sutartį tiksliai nustatytam laikotarpiui arba darbui atlikti;

b) darbuotojams, kurie yra priimti bandomajam arba mokomajam laikotarpiui, jeigu tai yra nustatyta iš anksto ir šis laikotarpis yra pakankamos trukmės;

c) darbuotojams, kurie laikinai įdarbinami trumpam laikotarpiui.

3. Šiame straipsnyje žemiau išvardyti dalykai negali būti laikomi svarbiomis priežastimis nutraukti darbo sutartį:

a) narystė profesinėje sąjungoje arba dalyvavimas sąjungos veikloje nedarbo metu arba darbdavio leidimu - darbo metu;

b) siekimas būti darbuotojų atstovu, buvimas juo tuo metu arba praeityje;

c) skundo pateikimas arba dalyvavimas byloje prieš darbdavį dėl įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimo ar kreipimasis į atitinkamas kompetentingas administracijos institucijas;

d) rasė, odos spalva, santuokinė padėtis, pareigos šeimai, nėštumas, religija, politiniai įsitikinimai, tautybė ar socialinė kilmė;

e) nėštumo ir gimdymo ar vaiko priežiūros atostogos;

f) laikinas nebuvimas darbe dėl ligos ar traumos.

4. Susitariama, kad kompensacijos dydį ar kitą atitinkamą atlyginimo formą už darbo sutarties nutraukimą be svarbios priežasties nustato vidaus įstatymai ar kiti teisės aktai, kolektyvinės sutartys ar kiti dokumentai, atitinkantys nacionalines sąlygas.

25 straipsnis

1. Susitariama, kad kompetentinga valstybinės valdžios institucija gali išimties tvarka ir pasikonsultavusi su darbdavių ir darbuotojų organizacijomis tam tikroms darbuotojų kategorijoms dėl specifinio jų darbo santykių pobūdžio neteikti pagal šią nuostatą taikomas apsaugas.

2. Susitariama, kad termino “bankrotas” apibrėžimas turi būti nustatomas pagal vidaus įstatymus ir praktiką.

3. Darbuotojų reikalavimai pagal šią nuostatą apima:

a) darbuotojų reikalavimus dėl atlyginimo už nustatytą laikotarpį, kuris negali būti trumpesnis nei 3 mėnesiai pagal lengvatinę sistemą ir 8 savaitės pagal draudimo sistemą iki bankroto arba darbo sutarties nutraukimo;

b) darbuotojų reikalavimus dėl atlyginimo už mokamas atostogas, kurios priklauso už darbą tais metais, kai buvo paskelbtas bankrotas arba nutraukta darbo sutartis;

c) darbuotojų reikalavimus atlyginti sumas, kurios negautos už kitą priklausantį apmokėti laiką per nustatytą laikotarpį, kuris negali būti trumpesnis nei 3 mėnesiai pagal lengvatinę sistemą ir 8 savaitės pagal draudimo sistemą iki bankroto arba darbo sutarties nutraukimo.

4. Vidaus įstatymai arba kiti teisės aktai gali nustatyti garantuojamą darbuotojų reikalavimų padengimo sumą, kuri turi būti socialiai priimtino lygio.

26 straipsnis

Susitariama, kad šis straipsnis nereikalauja, jog Šalys tai įteisintų įstatymu.

Susitariama, kad 2 punktą neapima seksualinio priekabiavimo.

27 straipsnis

Susitariama, kad šis straipsnis taikomas pareigų šeimai turintiems darbuotojams, vyrams ir moterims, kurie yra susiję su savo išlaikomais vaikais bei kitais artimiausiais savo šeimos nariais, kuriems aiškiai reikalinga globa arba parama, tais atvejais, kai tokios pareigos varžo jų galimybes rengtis ekonominei veiklai, ją pradėti, joje dalyvauti ar daryti pažangą. Terminai “išlaikomi vaikai” ir “kiti artimiausi šeimos nariai, kuriems aiškiai reikalinga jų globa arba parama” reiškia asmenis, kuriuos taip apibrėžia atitinkamų Šalių vidaus įstatymai.

28 ir 29 straipsniai

Šiuose straipsniuose terminas “darbuotojų atstovai” reiškia asmenis, kurie pripažįstami tokiais pagal vidaus įstatymus ar praktiką.

III DALIS

Susitariama, kad Chartija aprėpia tarptautinius teisinius įsipareigojimus, kurių įgyvendinimo kontrolę nustato tik šios Chartijos IV dalis.

A straipsnio 1 punktą

Susitariama, kad numeruoti punktai gali reikšti straipsnius, kuriuos sudaro tik vienas punktą.

B straipsnio 2 punktą

B straipsnio 2 punkte pataisytos Chartijos nuostatos atitinka tais pačiais numeriais pažymėtų straipsnių ar punktų nuostatas, išskyrus:

- a) pataisytos Chartijos 3 straipsnio 2 punktą, kuris atitinka Chartijos 3 straipsnio 1 ir 3 punktus;
- b) pataisytos Chartijos 3 straipsnio 3 punktą, kuris atitinka Chartijos 3 straipsnio 2 ir 3 punktus;
- c) pataisytos Chartijos 10 straipsnio 5 punktą, kuris atitinka Chartijos 10 straipsnio 4 punktą;
- d) pataisytos Chartijos 17 straipsnio 1 punktą, kuris atitinka Chartijos 17 straipsnį.

V DALIS

E straipsnis

Skirtingas požiūris dėl objektyvių ar pateisinamų priežasčių nelaikomas diskriminacija.

F straipsnis

Terminas “kilus karui arba susidarius nepaprastajai padėčiai” yra suprantamas taip, kad apima ir karo grėsmę.

I straipsnis

Susitariama, kad į darbuotojus, nurodytus 21 ir 22 straipsnių priede, nėra atsižvelgiama nustatant atitinkamų darbuotojų skaičių.

J straipsnis

Terminas “pataisa” yra išplečiamas taip, kad apimtų ir naujai pridedamus Chartijos straipsnius.